

O'ZBEKISTON VA TURKIYA BOSHLANG'ICH TA'LIM TIZIMINING MAZMUNI, MAQSAD VA VAZIFALARI

Inoyatova Zulfiya Xamdamovna

Nizomiy nomidagi O'zbekiston milliy pedagogika universiteti "Boshlang'ich ta'lim pedagogikasi" kafedrası dotsenti

Jumayeva Sabina Karomat qizi

Nizomiy nomidagi O'zbekiston milliy pedagogika universiteti Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (Boshlang'ich ta'lim) mutaxassisligi 1-bosqich magistranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17918861>

Annotatsiya. Maqolada O'zbekiston va Turkiya boshlang'ich ta'lim tizimlarining mazmuni, maqsadi va vazifalari qiyosiy- pedagogik nuqtai nazardan tahlil qilinadi. Boshlang'ich ta'limning davlat siyosatidagi o'rni, ta'lim mazmunini belgilovchi me'yoriy huquqiy asoslar, o'quv dasturlari, metodik tamoyillar hamda kompetensiyaviy yondashuvning roli ilmiy asosda yoritiladi. Ikki davlat tajribasidagi umumiy va farqli jihatlar aniqlanib, boshlang'ich ta'lim sifatini oshirish yo'nalishlari bo'yicha ilmiy xulosalar beriladi.

Kalit so'zlar: O'zbekiston ta'limi, Turkiya ta'limi, boshlang'ich ta'lim, ta'lim tizimi, pedagogik yondashuv, maqsad va vazifalar.

Аннотация. В статье проводится сравнительно-педагогический анализ содержания, целей и задач систем начального образования Узбекистана и Турции. Рассматривается роль начального образования в государственной политике, нормативно-правовые основы, определяющие содержание обучения, учебные программы, методические принципы, а также значение компетентностного подхода. Выявлены общие и отличительные особенности опыта двух стран, представляются научные выводы по повышению качества начального образования.

Ключевые слова: образование Узбекистана, образование Турции, начальное образование, система образования, педагогический подход, цели и задачи.

Abstract. The article provides a comparative-pedagogical analysis of the content, goals, and tasks of primary education systems in Uzbekistan and Turkey. It examines the role of primary education in state policy, the regulatory and legal frameworks defining educational content, curricula, methodological principles, and the importance of competency-based approaches. The study identifies similarities and differences in the experiences of the two countries and offers scientific conclusions on improving the quality of primary education.

Keywords: Uzbekistan education, Turkey education, primary education, education system, pedagogical approach, goals and objectives.

Boshlang'ich ta'lim har bir mamlakat ta'lim tizimining poydevori bo'lib, bolalarning intellektual, ijtimoiy-psixologik va ma'naviy rivojlanishida hal qiluvchi rol o'ynaydi. Ayniqsa zamonaviy global muhitda boshlang'ich sinf o'quvchilariga qo'yilayotgan talablar tubdan o'zgarmoqda: funksional savodxonlik, muloqot ko'nikmalari, kreativ tafakkur, raqamli madaniyat va ijtimoiy faollik yoshligidanoq shakllanishi zarur bo'lgan kompetensiyalardir. Shu bois O'zbekiston va Turkiya davlatlari boshlang'ich ta'lim tizimini isloh qilishni, uni xalqaro talablarga moslashtirishni, mazmun va metodlarini yangilashni uzluksiz davom ettirmoqda. Har ikki mamlakat tajribasining qiyosiy tahlili pedagogik jarayonning nazariy asoslarini boyitadi va ta'lim sifatini oshirishga qaratilgan ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqish imkonini beradi.

O'zbekiston boshlang'ich ta'lim tizimi mustaqillikdan keyin bosqichma-bosqich yangilanib, ayniqsa so'nggi yillarda tub islohotlar joriy etildi. "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun (2020), Davlat ta'lim standartlari va 2023 yilda joriy etilgan Milliy o'quv dasturi boshlang'ich ta'limning mazmunini belgilovchi asosiy hujjatlardir. Ta'lim 1–4-sinflarni qamrab oladi va o'quv dasturi o'qish savodxonligi, ona tili va adabiyot, matematika, tabiiy fanlar, ingliz tili, texnologiya, tasviriy san'at, musiqa va jismoniy tarbiya kabi fanlardan iborat. Mazmunning asosiy g'oyasi o'quvchilarda mustqail fikrlash, savodxonlik, ijodkorlik, kommunikativ kompetensiyalar va axborot bilan ishlash ko'nikmalarini shakllantirishga qaratilgan. O'zbekiston boshlang'ich ta'limida milliy qadriyatlar, ma'naviy-axloqiy tarbiya, vatanparvarlik, o'zlikni anglash va madaniy merosga hurmat tamoyillari ustuvor o'rin tutadi. Bu esa ta'limning mazmunida nafaqat bilim berish, balki tarbiyaviy komponentning kuchli integratsiyasini ta'minlaydi.

Boshlang'ich ta'limning asosiy vazifalari sifatida o'quvchilarning nutq madaniyatini rivojlantirish, matematik mantiqni shakllantirish, tabiat va jamiyat haqidagi dastlabki tasavvurlarni kengaytirish, ijtimoiy faollikni kuchaytirish, sog'lom turmush madaniyatini singdirish, raqamli savodxonlikni oshirish kabi yo'nalishlar belgilangan. O'zbekiston ta'lim tizimida kompetensiyaviy yondashuv asosida bilimning qo'llanishi, amaliy mashg'ulotlar ulushining oshirilishi, interfaol metodlar, loyihaviy ta'lim va darslarda zamonaviy pedagogik texnologiyalar qo'llanilmoqda. So'nggi yillarda o'quvchilarning mantiqiy fikrlashi, kreativligi va kommunikativ ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan yangilangan o'quv metodik majmualar ishlab chiqildi.

Turkiya boshlang'ich ta'lim tizimi "Millî Eğitim Temel Kanunu" va Milliy ta'lim vazirligining (MEB) standartlari asosida boshqariladi. 4+4+4 tizimi bo'yicha boshlang'ich ta'lim birinchi to'rt yillikni tashkil qiladi. Ta'lim mazmuni turk tili, matematika, ingliz tili, jismoniy tarbiya, vizual san'at, musiqa, "Hayot Bilgisi" va boshqa fanlardan iborat.

Turkiya o'quv dasturlarida konstruktivizm, faol ta'lim metodlari, interfaol yondashuv, STEAM, o'quvchini markazga qo'ygan pedagogika tamoyillari asosiy o'rinda turadi. Bu tizim o'quvchilarda erkin fikrlash, tanqidiy tahlil, jamoa bilan ishlash, muloqot ko'nikmalari, ijtimoiy moslashuv va fuqarolik tamoyillar belgilangan. O'quv jarayonida o'quvchi mustaqil izlanishga, savol berishga, tajribalar o'tkazishga, atrof-muhitni tahlil qilishga rag'batlantiriladi. Turkiyada raqamli ta'lim platformalari, elektron darsliklar, interfaol taxtalar keng tatbiq qilingan bo'lib, bu jarayon "FATİH Projesi" orqali tizimli ravishda rivojlantirilmoqda.

O'zbekiston va Turkiya boshlang'ich ta'lim tizimlarining mazmunida umumiyliklar ko'p. Ikkala davlat ham kompetensiyaga yo'naltirilgan, zamonaviy, o'quvchini faol sub'ekt sifatida ko'ruvchi ta'lim modeliga asoslanadi. Fanlar tarkibida ona tili, matematika, ingliz tili, san'at fanlari, jismoniy tarbiya kabi o'quv yo'nalishlar umumiydir. Raqamli kompetensiyalarni shakllantirish ham ikki tizimning ustuvor vazifasi hisoblanadi. Ammo mazmunni shakllantirish tamoyillarida milliy xususiyatlar sezilarli farqlarni keltirib chiqaradi.

O'zbekiston ta'limida ma'naviy-axloqiy tarbiya, milliy o'zlik, tarixiy meros va an'anaviy qadriyatlarga sodiqlik ustuvor bo'lsa, Turkiya tizimida demokratik qadriyatlar, fuqarolik faolligi, jamiyat hayotiga integratsiya, inson huquqlari va tashabbuskorlik ko'proq rivojlantiriladi.

Boshlang'ich ta'limning maqsad va vazifalarini solishtirish shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonda asosiy e'tibor shaxsning ma'naviy yuksalishi, intellektual salohiyati, mustaqil fikrlashi va umumiy o'quv tayyorgarligini ta'minlashga qaratilgan. Turkiyada esa o'quvchining jamiyatga moslashuvi, ijtimoiy-kommunikativ ko'nikmalar, tanqidiy fikrlash va fuqarolik mas'uliyatini rivojlantirishga alohida urg'u qaratiladi. Har ikki tizimda ta'limning asosiy vazifasi o'quvchilarda hayotiy kompetensiyalarni shakllantirish, ijtimoiy faol, intellektual rivojlangan va o'z fikrini erkin ifoda eta oladigan shaxsni tarbiyalashdan iborat.

O'zbekiston va Turkiya boshlang'ich ta'lim tizimlari o'xshash maqsadlarni ko'zlasa-da, ularning mazmuni milliy model, tarixiy tajriba, ijtimoiy ehtiyojlar va madaniy tamoyillar asosida farqlanadi.

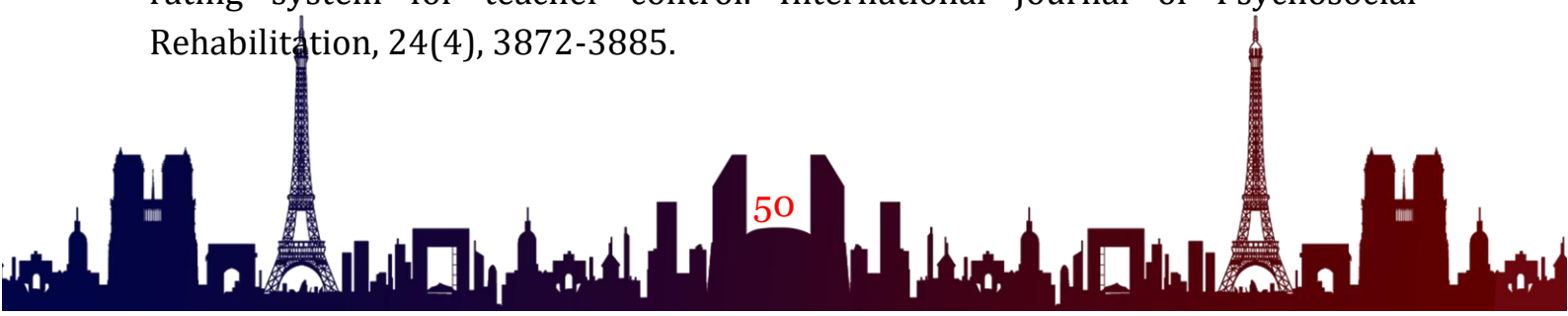

Qiyosiy tahlil natijalari O'zbekistonda ta'lim jarayonini takomillashtirish, o'qituvchilar malakasini oshirish, raqamli pedagogik vositalarni keng joriy etish, kompetensiyaviy ta'limning samaradorligini oshirish bo'yicha amaliy takliflar ishlab chiqish imkonini yaratadi.

Turkiya tajribasi esa o'quvchilarni tanqidiy fikrlashga, ijtimoiy faollikka, ijodkorlikka o'rgatish bo'yicha qo'shimcha metodologik yondashuvlarni taklif etadi. Shu tariqa har ikki davlat boshlang'ich ta'limining qiyosiy o'rganilishi yangi pedagogik nazariyalar, metodlar va strategiyalarni shakllantirishda ilmiy-metodologik asos bo'lib xizmat qiladi.

Adabiyotlar:

- 1.O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun, 2020.
- 2.O'zbekiston Respublikasi Davlat ta'lim standartlari, 2023.
- 3.O'zbekiston Respublikasi Milliy o'quv dasturi, 2023.
- 4.Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitim Temel Kanunu, MEB, 1973 (so'nggi tahrir).
- 5.MEB İlköğretim Programı ve Öğretim Rehberi, Ankara, 2018–2023.
- 6.UNESCO. Primary Education Policy Review Reports, 2022.
- 7.Çelik, V. Eğitim Bilimine Giriş. Ankara: Pegem Yayınları, 2020.
- 8.Hasanboeva O. Pedagogika asoslari. Toshkent: Fan, 2019.
- 9.Temel Eğitim Programları. T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, 2020.
- 10.Hasan, Ş. "Türk İlköğretim Sisteminde Öğretim Programları ve Değişim Jarayonlari", Ankara, 2019.
- 11.Ashurova D., Jo'rayev A. Boshlang'ich ta'lim metodikasi. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2022.
- 12.Toliboyeva, N.O. (2025). Uzbekistan's Cooperation in Education and Culture: A Comparative Analysis with Türkiye and Turkic-Speaking States. Builders of the Future, 5(3), 292–298.
- 13.Inoyatova Z.X., Po'Latova G.N., & Khojimurodova D. (2022). Forming a scientific worldview in students during the educational process. Science and Education, 3(12), 795-800.
- 14.Inoyatova Z., Karamatova D., Baltamuratova A., & Aralova D. (2022). Pedagogical conditions for the development of methodological training of future primary class teachers. Ann. For. Res, 65(1), 2291-2296.
- 15.Akhmedova, M., Inoyatova, Z., Ergasheva, G., Aripova, G., & Kayumova, S. (2020). Primary classes based on media technologies represent an international rating system for teacher control. International Journal of Psychosocial Rehabilitation, 24(4), 3872-3885.

- 16.Inoyatova Z. (2024). The Mechanism Of Improving The System Of Methodological Preparation In Teaching The Subject Of Upbringing In Future Teachers Of Primary Education // Science and innovation, 3(B11), 162-165.
- 17.Inoyatova Z. (2023). Technology for improving the methodological preparation of future primary class teachers for teaching sciences // Theoretical aspects in the formation of pedagogical sciences, 2(19), 75-77.
- 18.Иноятлова З.Х. (2021). Интегрированный урок «воспитание» совместно с литературным чтением и изобразительному искусству в 3 классе / In Наука, Образование, Инновации: Актуальные Вопросы И Современные Аспекты (pp. 232-236).
- 19.Inoyatova Z.X., & Mansurova M.J. (2025). Education Of Gifted Students In Primary Grades–As A Pedagogical Problem // Scientific Approach To The Modern Education System, 3(33), 80-83.